

CHỦ ĐỀ 4**NGHỊ LUẬN
VỀ ĐOẠN THƠ, BÀI THƠ**

Nghị luận về một đoạn thơ, bài thơ là dạng cơ bản nhất của nghị luận văn học. Vì thế, các em cần nắm vững đặc điểm, phương pháp làm bài và các dạng đề bài thường gặp khi kiểm tra học kì, thi tuyển sinh 10.

Đây là kiến thức quan trọng nên các em cần đọc kĩ, ghi vào tập và thực hiện bài tập đầy đủ nhé!

A. LÝ THUYẾT**I/ Thế nào là bài văn nghị luận về một đoạn thơ, bài thơ**

Nghị luận về một đoạn thơ, bài thơ là trình bày nhận xét, đánh giá của mình về giá trị nội dung và nghệ thuật của đoạn thơ, bài thơ ấy.

Nghệ thuật của đoạn thơ, bài thơ là ngôn từ, hình ảnh, giọng điệu và các biện pháp tu từ... Bài nghị luận cần phân tích các yếu tố ấy để có những nhận xét, đánh giá cụ thể, xác đáng.

Bài nghị luận về đoạn thơ, bài thơ cần có bố cục mạch lạc, rõ ràng; lời văn gợi cảm, thể hiện rung động chân thành của người viết.

II/ Đặc điểm của dạng nghị luận về một đoạn thơ, bài thơ

Đề bài của bài văn nghị luận về một đoạn thơ, bài thơ thường có những đặc điểm sau:

1. Dạng bài phân tích toàn bộ bài thơ:

Người ra đề thường lựa chọn những vấn đề hoặc khía cạnh nổi bật của bài thơ.

Ví dụ: Phân tích hình ảnh người lính trong tác phẩm “Bài thơ về tiểu đội xe không kính” của nhà thơ Phạm Tiến Duật.

2. Dạng bài phân tích một đoạn thơ:

Người ra đề thường chọn đoạn thơ đặc sắc về giá trị nội dung và giá trị nghệ thuật nổi bật của bài thơ.

Ví dụ: Em hãy viết bài văn nêu cảm nhận của mình về khổ thơ cuối cùng trong bài thơ “Mùa xuân nho nhỏ” để làm rõ tình cảm của tác giả đối với quê hương, đất nước.

3. Dạng bài phân tích một hình ảnh trong đoạn thơ, bài thơ:

Hình ảnh được lựa chọn phải giàu ý nghĩa biểu tượng và giá trị nội dung.

Ví dụ: Ba câu kết trong bài thơ “Đồng chí” của nhà thơ Chính Hữu với hình ảnh “Đầu súng trăng treo” là bức tranh đẹp về tình đồng chí, là biểu tượng đẹp đẽ về cuộc đời người chiến sĩ. Em hãy viết một bài văn phân tích hình ảnh đặc sắc đó.

4. Dạng bài so sánh giữa hai đoạn thơ, bài thơ.

Hai ngữ liệu được lựa chọn sẽ có nét tương đồng, gần gũi.

Ví dụ: Trong bài thơ “Mùa xuân nho nhỏ”, Thanh Hải có viết:

*“Ta làm con chim hót
Ta làm một nhành hoa
Ta nhập trong hòa ca
Một nốt trầm xao xuyến”*

Có những điểm gặp gỡ trong tư tưởng với nhà thơ Tố Hữu trong bài thơ “Một khúc ca xuân”:

*Nếu là con chim, chiếc lá
Thì con chim phải hót, chiếc lá phải xanh
Lẽ nào có vay mà không có trả
Sống là cho đâu chỉ nhận riêng mình”*

Em hãy so sánh hai khổ thơ trên để thấy được những điểm gặp gỡ của hai nhà thơ.

Lưu ý : Với dạng đề này cô sẽ có một bài học hướng dẫn riêng cho các em.

III/ Dàn ý chung của bài văn nghị luận về một đoạn thơ, bài thơ

1. Mở bài

- Giới thiệu ngắn gọn về những nét chính về tác giả, tác phẩm.
- Giới thiệu những vấn đề nghị luận và trích dẫn thơ.

2. Thân bài

- Giới thiệu hoàn cảnh sáng tác, vị trí đoạn thơ, bài thơ,...
- Phân tích cụ thể khổ thơ, đoạn thơ:
 - + Phân tích theo bố cục của bài hoặc từng câu (bổ ngang)
 - + Phân tích theo hình tượng hoặc nội dung xuyên suốt bài thơ (bổ dọc).
- Nêu đặc sắc nghệ thuật của đoạn thơ, bài thơ: những hình ảnh giàu ý nghĩa, biểu tượng, câu tứ, nhịp điệu.

3. Kết bài

Đánh giá khái quát và khẳng định giá trị riêng, đặc sắc của bài thơ, đoạn thơ nghị luận.

B.THỰC HÀNH**BÀI TẬP 1:**

Phân tích các đoạn thơ trong bài “Mùa xuân nho nhỏ” của Thanh Hải để thấy được tâm hồn tha thiết của nhà thơ tràn ngập niềm cảm xúc trước bức tranh mùa xuân của thiên nhiên, của đất nước và con người:

*Mọc giữa dòng sông xanh
 Một bông hoa tím biếc
 Oí con chim chiền chiện
 Hót chi mà vang trời
 Từng giọt long lanh rơi
 Tôi đưa tay tôi hứng.*

*Mùa xuân người cầm súng
 Lộc giắt đầy trên lưng
 Mùa xuân người ra đồng
 Lộc trải dài nương mạ
 Tất cả như hối hả
 Tất cả như xôn xao...*

(Thanh Hải- Mùa xuân nho nhỏ)

GỢI Ý LÀM BÀI**1. Mở bài:**

Mùa xuân là mùa của thiên nhiên thắm tươi, của vạn vật sinh sôi nảy nở. Văn học Việt Nam đã từng không có ít những vần thơ thể hiện cảm xúc rạo rực, trẻ trung trước mùa xuân. Đó là “Mùa xuân chín” của Hàn Mặc Tử, “Mùa xuân xanh” của Nguyễn Bính, ... và Thanh Hải – nhà thơ xứ Huế cũng góp vào đó một "Mùa xuân nho nhỏ". Để lại nhiều ấn tượng nhất trong lòng người đọc là cảm xúc của thi nhân về mùa xuân của thiên nhiên, mùa xuân của đất nước và con người.

- Trích 2 khổ thơ.

II.Thân bài:**1. Khái quát (Dẫn dắt vào bài):**

- "Mùa xuân nho nhỏ" ra đời vào tháng 11 năm 1980, không bao lâu trước khi nhà thơ qua đời, bài thơ thể hiện niềm yêu mến thiết tha cuộc sống, đất nước và ước nguyện dâng hiến cho đời của tác giả

- Ở vị trí phần đầu của thi phẩm, 2 đoạn thơ là những dòng cảm xúc hồn nhiên, trong trẻo, đắm say của tác giả trước vẻ đẹp mùa xuân –mùa xuân thiên nhiên xứ Huế và mùa xuân đất nước, mùa xuân Cách mạng. Nếu mùa xuân của đất trời mang vẻ đẹp tươi trẻ,

trần trề sức sống thì mùa xuân đất nước lại đẹp một cách sôi nổi, hào hùng.

2. Mùa xuân thiên nhiên xứ Huế:

- Với nét bút khoáng đạt, bức tranh mùa xuân thiên nhiên được nhà thơ phác họa bằng hình ảnh tự nhiên, bình dị và gợi cảm:

Mọc giữa dòng sông xanh
Một bông hoa tím biếc”.

Xứ Huế vào xuân với “dòng sông xanh”, với “bông hoa tím”. Sắc xanh hiên hòa của sông điểm xuyết nét chấm phá của bông hoa tím biếc gợi một sắc xuân tươi tắn, rực rỡ mà vẫn rất mực bình dị, dân dã mang đậm chất Huế mộng mơ. Động từ “mọc” được đảo lên đầu câu thơ gợi ấn tượng đậm nét về vẻ đẹp duyên dáng, và sức sống mạnh mẽ của bông hoa mùa xuân. Đó có thể là bông hoa lục bình, cũng có thể là bông trang, bông súng, với sắc tím biếc như đang vươn lên, đang trỗi dậy. Hoa tím biếc mọc nở trên dòng sông xanh – cái hài hòa của tự nhiên của màu sắc đem đến vẻ đẹp dịu nhẹ, thanh mát làm say đắm lòng người.

- Bức tranh mùa xuân xứ Huế không chỉ tươi tắn, sống động sắc màu mà còn rực rỡ âm thanh:

Ơi con chim chiền chiện,
Hót chi mà vang trời”.

Tiếng hót của chim chiền chiện mở ra một không gian cao vợi, trong trẻo. Và cũng bởi tiếng chim lanh lót đó vang lên làm xao động cả đất trời, làm xao xuyên cả tâm hồn thi sĩ nhạy cảm của nhà thơ. Với cảm thán từ “Ơi” và lời hỏi “hót chi?”, Thanh Hải đã đưa vào lời thơ giọng điệu ngọt ngào, dịu nhẹ, thân thương của người dân xứ Huế, diễn tả cảm xúc vui say đến ngỡ ngàng trước một mùa xuân tươi đẹp – một mùa xuân đậm chất quê hương và giàu chất thơ.

- Say sưa, ngây ngất trước vẻ đẹp giản dị mà nên thơ của mùa xuân, nhà thơ bỗng bồi hồi, xúc động:

Từng giọt long lanh rơi
Tôi đưa tay tôi hứng”

“Giọt long lanh” là giọt mùa xuân, giọt nắng vàng hay giọt sương sớm? Theo mạch cảm xúc của nhà thơ thì có lẽ đây là giọt âm thanh của tiếng chim ngân vang, đọng lại thành từng giọt niềm vui, rơi xuống cõi lòng rộng mở của thi sĩ, thấm vào tâm hồn đang rạo rực tình xuân. Phép ẩn dụ chuyển đổi cảm giác được sử dụng một cách tự nhiên, hợp lí. Thanh Hải cảm nhận vẻ đẹp của mùa xuân bằng nhiều giác quan: thị giác, thính giác và cả xúc giác. Cử chỉ “Tôi đưa tay tôi hứng” thể hiện sự nâng niu, trân trọng của nhà thơ trước vẻ đẹp của mùa xuân với cảm xúc say sưa, lặng ngắm. Hình ảnh thơ lung linh, đa nghĩa, vừa là thơ, vừa là nhạc, là họa. Bức tranh mùa xuân được phác họa khi nhà thơ đang nằm trên giường bệnh khiến người đọc trân trọng hơn, yêu hơn một tâm hồn nghệ sĩ, một tình yêu quê hương, đất nước.

3. Mùa xuân đất nước, mùa xuân Cách mạng:

- Từ mùa xuân thiên nhiên đất trời, nhà thơ cảm nhận về mùa xuân đất nước, mùa xuân Cách mạng. Tác giả hướng tình cảm tới những con người cụ thể - những con người làm

Mùa xuân người cầm súng
Lộc giắt đầy trên lưng
Mùa xuân người ra đồng
Lộc trải dài nương mạ”.

Các điệp ngữ “mùa xuân”, “lộc”, “người” như trải rộng khung cảnh hiện thực khi gắn với cuộc sống lao động, chiến đấu của nhân dân. Nhà thơ đã sáng tạo cặp hình ảnh sóng đôi đẹp như hai vế của câu đối mừng xuân để nói về hai lực lượng chủ yếu của cách mạng, hai nhiệm vụ chiến lược của đất nước. Đó là người chiến sĩ và người lao động – bảo vệ và xây dựng Tổ quốc, quê hương. Từ “lộc” được dùng với hai lớp nghĩa: tả thực chồi non, nhánh biếc và ẩn dụ cho sức sống, thế vươn lên, sức phát triển mới, thành quả tốt đẹp là mùa xuân. “Lộc” trên cành lá ngụy trang theo bước chân người cầm súng ra trận, “lộc” trải dài trên những nương mạ theo bàn tay người ra đồng. Như thế, người chiến sĩ, người lao động đã đem mùa xuân, gieo mùa xuân đến mọi miền đất nước. Họ trở thành những con người làm ra mùa xuân, bảo vệ mùa xuân. Và họ đã làm nên cái giai điệu chính của bản hợp xướng mùa xuân, tạo nhịp điệu hồi hả, hào hùng:

Tất cả như hồi hả
Tất cả như xông xáo”

Nghệ thuật điệp ngữ “tất cả” cùng các từ láy “hồi hả”, “xông xáo” làm nổi bật không khí khẩn trương, náo nức của đất nước trong những năm tháng gian lao, hào hùng. Cách ngắt nhịp 2/1/2 làm cho câu thơ vang lên một nhịp điệu tươi vui, mạnh mẽ. Đó là hành khúc mùa xuân của thời đại Hồ Chí Minh.

4. Nhận xét đánh giá:

Mùa xuân là đề tài truyền thống trong thơ ca dân tộc. Thanh Hải đã góp vào đó một bài thơ xuân đẹp, đậm đà tình nghĩa. Thể thơ năm chữ, giọng thơ lúc mạnh mẽ, lúc thiết tha ngân vang, ngôn ngữ thơ trong sáng và biểu cảm, hàm súc và hình tượng, các phép tu từ được vận dụng sắc sảo và tài hoa. Tình yêu mùa xuân gắn liền với tình yêu quê hương, đất nước được nhà thơ diễn tả sâu sắc và cảm động trong đoạn thơ, bài thơ. Mỗi cuộc đời hãy là một mùa xuân, đất nước ta sẽ mãi mãi là những mùa xuân tươi đẹp.

III. Kết bài:

“Mùa xuân nho nhỏ” là khúc ca say mê về tình yêu thiên nhiên, tình yêu cuộc sống làm rung động trái tim người đọc bao thế hệ. Đến với bài thơ, đặc biệt là đoạn thơ trên, ta không chỉ được chiêm ngưỡng vẻ đẹp của mùa xuân mà còn xúc động trước thế giới tâm hồn của thi nhân. Nhẹ nhàng mà sâu lắng, những vần thơ của Thanh Hải đã khơi gợi trong ta tình yêu thiên nhiên, tình yêu cuộc đời./.

BÀI TẬP 2:

Cảm nhận hai khổ thơ đầu bài thơ “Viếng lăng Bác” của Viễn Phương.

GỢI Ý LÀM BÀI

I. Mở bài tham khảo

“Bác đã đi rồi sao, Bác ơi!
 Mùa thu đang đẹp, nắng xanh trời
 Miền Nam đang thắng, mơ ngày hội
 Rước Bác vào thăm, thấy Bác cười!”
 (Bác ơi – Tố Hữu)

Khi Bác mất, có không ít nhà thơ đã bày tỏ niềm tiếc thương vô hạn của mình đối với vị cha già, vị lãnh tụ vĩ đại của dân tộc. Viễn Phương cũng không ngoại lệ, ông đã góp vào kho tàng thơ văn Việt Nam một bài thơ khiến người đọc cứ lưu luyến mãi là bài “Viếng lăng Bác”. Đặc biệt, hai khổ đầu của bài thơ để lại cho ta những cảm xúc bồi hồi lạ thường:

Con ở miền Nam ra thăm lăng Bác
 ...
Kết tràng hoa dâng bảy mươi chín mùa xuân

II. Thân bài:**1. Khái quát (Dẫn dắt vào bài):**

“Viếng Lăng Bác” được nhà thơ Viễn Phương sáng tác năm 1976 khi ông được vinh dự cùng đoàn đại biểu miền Nam ra thủ đô Hà Nội viếng lăng Bác sau ngày đất nước hoàn toàn thống nhất và lăng Bác vừa được hoàn thành. Bài thơ đã được viết bằng thể thơ tự do mang âm hưởng của thể thơ tám chữ với giọng điệu thơ tha thiết, lời thơ chân thành giàu cảm xúc. Trước hết có thể thấy hiện lên ở khổ thơ đầu là cảm xúc tự hào, niềm xúc động khi được đến thăm lăng Bác để thỏa nỗi lòng của thi nhân.

1. Cảm nhận khổ 1:

- Tình cảm chân thành giản dị, chân thành của tác giả Viễn Phương cũng chính là tấm lòng đau đáu thương nhớ Bác của người con miền Nam nói chung

“*Con ở miền Nam ra thăm lăng Bác*”

+ Câu thơ gợi ra tâm trạng xúc động của một người từ chiến trường miền Nam bao nhiêu năm mong mỗi bây giờ được ra thăm lăng Bác

+ Đại từ xưng hô “con” rất gần gũi, thân thiết, ám áp tình thân mật, diễn tả tâm trạng của người con ra thăm cha sau nhiều năm mong mỏi

+ Cách nói giảm nói tránh, cùng việc sử dụng từ “thăm” để giảm nhẹ nỗi đau mất mát, cũng là cách nói thân tình của diễn tả tâm trạng mong mỏi của tác giả

- Hình ảnh hàng tre là hình ảnh ẩn dụ đa nghĩa

+ Với tính chất tượng trưng, hình ảnh hàng tre gợi lên những liên tưởng thân thuộc của hình ảnh làng quê, đất nước đã thành biểu tượng của dân tộc

+ Cây tre tượng trưng cho khí chất, tâm hồn, sự thẳng thắn, kiên trung của con người Việt Nam

+ Từ “*Ôi*” cảm thán, biểu thị niềm xúc động tự hào về phẩm chất ngay thẳng, mạnh mẽ của dân tộc ta

2. Cảm nhận khổ 2

- Ở khổ thơ thứ hai tác giả tạo ra được cặp hình ảnh thực và ẩn dụ song đôi: mặt trời thiên nhiên rực rỡ và hình ảnh Người

+ Tác giả ẩn dụ hình ảnh mặt trời nói về Bác, người mang lại nguồn sống, ánh sáng hạnh phúc, ấm no cho dân tộc

- Hình ảnh dòng người đi trong thương nhớ, đây là hình ảnh thực diễn tả nỗi xúc động bồi hồi trong lòng tiếc thương kính cẩn của người dân khi vào lăng

- Hình ảnh thể hiện sự kết tinh đẹp đẽ “*kết tràng hoa dâng bảy mươi chín mùa xuân*”

+ Đoàn người vào viếng Bác là hình ảnh thực, đây còn là hình ảnh ẩn dụ đẹp đẽ, sáng tạo của nhà thơ: cuộc đời của dân tộc ta nở hoa dưới ánh sáng cách mạng của Bác

+ *Bảy mươi chín mùa xuân*: là hình ảnh hoán dụ chỉ số tuổi của Bác, cuộc đời Bác tận hiến cho sự phát triển của đất nước dân tộc

Những dòng người bất tận đang ngày ngày vào lăng viếng Bác, nối kết nhau như những tràng hoa bất tận dâng lên Người. Những tràng hoa rực rỡ đó dưới ánh mặt trời của Bác đã trở thành những tràng hoa đẹp nhất dâng lên “bảy mươi chín mùa xuân” – 79 năm cuộc đời của Người với sự thành kính và mến yêu vô hạn.

3. Kết bài

Bằng những cảm xúc dâng trào, cách diễn đạt thật chân thật, tha thiết với các hình ảnh ẩn dụ đẹp đẽ, bài thơ “Viếng lăng Bác” nói chung các khổ thơ, nói trên riêng là tình cảm yêu thương, kính trọng của nhà thơ, cũng là của đồng bào cả nước đối với Bác. Hình ảnh thơ có nhiều sáng tạo, kết hợp hình ảnh thực với hình ảnh ẩn dụ, biểu tượng vừa quen thuộc, vừa gần gũi, vừa sâu sắc, có ý nghĩa khái quát và giá trị biểu cảm, tạo nên niềm đồng cảm sâu sắc trong lòng người đọc./.

BÀI VIẾT SỐ 6:

Đề bài:

Cảm nhận của em về ước nguyện chân thành cùng khát vọng dâng hiến cho đời của nhà thơ Thanh Hải qua hai đoạn thơ sau:

“Ta làm con chim hót

Ta làm một cành hoa

*Ta nhập vào hoà ca
Một nốt trầm xao xuyến.*

*Một mùa xuân nho nhỏ
Lặng lẽ dâng cho đời
Dù là tuổi hai mươi
Dù là khi tóc bạc.”*

(Mùa xuân nho nhỏ - Thanh Hải)

 Chú ý: Các em lấy giấy kiểm tra, ghi đề ra giấy và viết bài văn hoàn chỉnh . Đây là bài viết các cô chấm lấy cột điểm định kỳ (hệ số 2) thứ hai của học kì II nên cô mong tất cả các em làm thật tốt và thật đầy đủ. Là bài làm ở nhà nên các em cần tìm hiểu , nghiên cứu thật kĩ để đạt điểm tốt nhé!

Khi làm xong , các em giữ bài làm cẩn thận cho đến khi đi học lại nộp cho GVBM . Tuần 26 chúng ta có bài kiểm tra khác nên các em cần hoàn thành bài viết số 6 trong tuần này, đừng để qua tuần 26 nhé! Chúc các em làm bài thật tốt!